

Siyasi elmdə soyqırım anlayışı: soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılmasının siyasi-hüquqi mexanizmləri

Zaur Aliyev 

Xülasə. Bu məqalədə soyqırım anlayışının siyasi elm baxımından nəzəri və hüquqi əsasları təhlil edilir. Məqalədə 1948-ci il BMT Konvensiyasına əsasən soyqırımın tərifı verilir. Cinayətin əsas elementləri - xüsusi niyyət və qadağan olunmuş əməllər - araşdırılır. Soyqırımın qarşısının alınması və cəzalandırılması üçün beynəlxalq mexanizmlər nəzərdən keçirilir. Tədqiqatda milli məhkəmələrin, beynəlxalq tribunaların, Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin və INTERPOL-un rolu ətraflı öyrənilir. Həmçinin soyqırımın psixoloji-siyasi ilkin şərtləri - diskriminasiya, qeyri-insaniləşdirmə, nifrət nitqi və inkar - erkən xəbərdarlıq siqnalları kimi müzakirə olunur. Azərbaycanın soyqırımla bağlı milli qanunvericilik təcrübəsi və beynəlxalq öhdəlikləri təhlil edilir. Tədqiqat işində qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələrə nail olmaq üçün fənlərarası yanaşmaya əsaslanan kompleks metodoloji struktur formalaşdırılmışdır. Bu çərçivədə mövzuya sistemli yanaşma özünü göstərir, proseslər tarixi-müqayisəli araşdırmaya cəlb edilir, normativ hüquqi təhlil həyata keçirilir, beynəlxalq hüquqi sənədlər analiz edilir. Nəticələr göstərir ki, soyqırım xüsusi niyyət tələb edən fərqli beynəlxalq cinayətdir. Onun qarşısının alınması üçün həm beynəlxalq, həm də milli səviyyədə kompleks mexanizmlər yaradılmalıdır.

Açar sözlər: soyqırım, konvensiya, qeyri-insaniləşdirmə, nifrət nitqi, Azərbaycan qanunvericiliyi

AMEA Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı, Azərbaycan
E-poçt: zaur.aliyev@gmail.com

Daxil oldu: 12 Yanvar 2026; Qəbul edildi: 5 İyun 2026; Onlayn dərc edildi: 28 İyul 2026

© Müəllif(lər) 2026. Bu açıq girişli məqalə Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 Beynəlxalq Lisenziyasının (CC BY-NC 4.0) şərtlərinə uyğun olaraq yayımlanmışdır.

The Concept of Genocide in Political Science: Political and Legal Mechanisms for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide

Zaur Aliyev 

Abstract. This article analyzes the theoretical and legal foundations of the concept of genocide in political science. It examines the definition of genocide under the 1948 UN Convention. The core elements of the crime — special intent and prohibited acts — are investigated. International mechanisms for prevention and punishment are reviewed. The study explores the roles of national courts, international tribunals, the International Court of Justice, the International Criminal Court, and INTERPOL. The psychological and political preconditions of genocide — discrimination, dehumanization, hate speech, and denial — are discussed as early warning signals. The author examines Azerbaijan's national legislation and international obligations regarding genocide.

In order to achieve the goals and objectives of the study, a comprehensive methodological framework rooted in an interdisciplinary approach has been established. Within this scope, a systematic approach to the subject matter is employed, processes are subjected to historical-comparative research, a normative-legal analysis is performed, and international legal instruments are examined. The findings show that genocide is a distinct international crime requiring special intent. Its prevention requires comprehensive mechanisms at both international and national levels.

Keywords: *genocide, convention, dehumanization, hate speech, Azerbaijani legislation*

Institute of Philosophy and Sociology of ANAS, PhD in Political Science, Baku, Azerbaijan

E-mail: zaur.aliyev@gmail.com

Received: 12 January 2026; Accepted: 5 June 2026; Published online: 28 July 2026

© The Author(s) 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Giriş

İnsanlığ tarixində zorakılıq müxtəlif formalarda özünü göstərmişdir. Bunlara cinayət, müharibələr, terror aktları, soyqırım, insanların kütləvi məhv edilməsi, etnik və sosial münasibətlər daxildir. Zorakılıq inqilabi və əks-inqilabi hərəkətlərdə də tətbiq edilmişdir. Onun əsasında insanların hökmranlıq və üstünlük uğrunda mübarizəsi dayanır. Bu proses zamanla milli sərhədləri aşaraq global təhlükəyə çevrilmişdir. Müasir dövrdə zorakılıq və soyqırım yalnız ümumbəşəri həmrəylik və sülh mədəniyyəti ilə aradan qaldırıla bilər (Baumel, 2001, s. 133–135). Buna görə də soyqırımın siyasi elm baxımından təhlili xüsusi aktualıq kəsb edir.

Soyqırım, say və ya texnologiya baxımından üstün olan etnik qrupun digər bir etnik qrupun üzvlərini fiziki cəhətdən məhv etməsidir. Bunu əsaslandırmaq üçün məhv edilən tərəfin irqi, etnik və ya əqli cəhətdən natamam olduğu iddia edilir. Psixoloji baxımdan bu, başqa həyat tərzinə və dünya mənzərəsinə qarşı dözümsüzlüyün ifadəsidir. Bu dözümsüzlüyün kökündə öz dünyagörüşünün doğruluğuna şübhə dayanır. Nəticədə psixoloji müdafiə mexanizmləri işə düşür və digər tərəfə qarşı nifrət yaranır (Smith, 2008, s. 199). Siyasi elm baxımından soyqırım dövlət siyasətinin ifrat formasıdır. Onun hüquqi tərfi, cinayət tərkibi, tarixi təzahürləri və qarşısının alınması mexanizmləri xüsusi tədqiqat obyektidir.

Metodlar

Tədqiqatda tarixi-müqayisəli təhlil, normativ-hüquqi təhlil, sistemli yanaşma və beynəlxalq hüquqi sənədlərin təhlili metodları istifadə edilmişdir.

Nəticələr

Soyqırım anlayışının yaranması və tarixi kökləri

"Soyqırım" termini 1944-cü ildə Polşa hüquqşünası Rafael Lemkin tərəfindən təklif edilmişdir. O, yəhudi əsilli idi. 1944-cü ilədək bu cür cinayətlərə xüsusi ad verilməmişdi. 1941-ci ildə Uinston Çörçill Almaniyanın Sovet İttifaqına hücumunu "adsız cinayət" adlandırmışdı (Schabas, 2000, s. 25). Lemkinin terminologiyası beynəlxalq hüquqda inqilabi dəyişiklik oldu. Bu, kütləvi məhv etmə cinayətlərini hüquqi baxımdan fərqləndirməyə imkan verdi. Lemkinə görə, soyqırım sadəcə kütləvi öldürmə deyildir. O, milli qrupların həyat əsaslarını məhv etmək məqsədi daşıyan əlaqələndirilmiş plandır. Bu plan siyasi institutları, mədəniyyəti, dili, dini, iqtisadi varlığı məhv etməyi hədəfləyir. Soyqırım fərdlərə deyil, bütöv bir qrupa qarşı yönəlidir (Aliyev, 2014, s. 118). Bu tərif soyqırımı digər kütləvi zorakılıq formalarından fərqləndirir.

Müzakirə

Tarixə məlum olan ilk soyqırım hadisələrindən biri 1492-ci ildə Amerikanın kəşfi zamanı baş vermişdir. Avropalılar Amerika aborijenlərini tabe edə bilmədikdə, onları məhv etməyə başladılar. 800.000 nəfər Taino əhalisindən cəmi 2.800 nəfər qalmışdır. ABŞ və Kanada ərazisində 114 milyon yerli əhalinin 95 milyonu məhv edildi (Vesperini, 2004; Diamond, 2008). Taino, Kalinaqo, Piket və Aztek soyqırımları Amerika tarixinin faciəli dövrləridir.

Amerika tarixçiləri bu rəqəmləri uzun müddət düzəltməyə çalışmışlar. Lakin əksər tarixçilərə görə, Kolumb Amerikaya gələndə orada 75 milyon hindli yaşayırdı. Bunun 35 milyonu Şimali Amerikada, 40 milyonu isə Cənubi Amerikada idi. Yalnız indiki ABŞ ərazisində 15 milyon hindli var idi. 1620-1900-cü illər arasında onların sayı 237.000-ə düşdü (The Rwandan Genocide, 2004). Braziliyada ilk portuqal qubernatoru yazırdı ki, yerli əhalini qəssabxanalarda doğrasaq belə, onlar azalmayacaq. Avropalılar hindliləri fiziki cəhətdən məhv edə bilmədikləri üçün xəstəlik yaymaq planı qurdular. Yerli sakinlərin immunitet sistemi bu xəstəliklərə davamlı deyildi. Avropalılarla ilk təmasdan sonra hindlilərin 40-45%-i yoluxucu xəstəliklərdən öldü (Finley, 2020, s. 348–370).

Fransızların da tarixində ləkələr var. 1572-ci ildə Fransada "Müqəddəs Varfolomey gecəsi qırğını" baş verdi. Bu, dini ayrı-seçkilik əsasında həyata keçirilmişdi. Hadisə bir həftə davam etdi. Parisdə 3.000, bütün Fransada isə 50.000 protestant öldürüldü. Yalnız 1997-ci ildə Papa II İohann Pavel bu qırğını rəsmi olaraq pislədi (Selth, 2003, s. 7). 1864-cü ildə Sand Creek qırğını baş verdi. Polkovnik Con Çevinqtonun ordusu sülh danışıqlarında iştirak edən Şayen və Arapahoları öldürdü. Ölənlərin sayı 100-150 arasında idi. Onların üçdə ikisi qadın və uşaq idi. Əsgərlər bütün ölümlərin baş dərisini götürdü. Onlar barmaqları, burunları, qulaqları və cinsiyyət orqanlarını özlərinə kubok kimi apardılar (Isby, 2003, s. 501). 19-cu əsrin əvvəllərində Tasmaniya adasında Qara müharibə baş verdi. Britaniya kolonistləri ilə yerli aborijenlər arasında idi. Xəstəliklər və münaqişə yerli əhalini tamamilə məhv etdi (Gus'kova, 2001, s. 720). 1985-ci ildə BMT üçün hazırlanmış Whitaker Hesabatına görə, Alman Cənub-Qərbi Afrikasında (indiki Namibiya) Herero və Namaqua soyqırımı ilk dövlət tərəfindən təşkil edilmiş soyqırım idi. 1904-1907-ci illərdə baş vermişdir. Alman generalı Lotar fon Trotanın kampaniyasında Herero əhalisinin 80%-i, Nama əhalisinin 50%-i öldürüldü (Smith, 2008, s. 199). 1994-cü ildə Ruandada soyqırım baş verdi. Aprel-iyul aylarında 1 milyon insan öldürüldü. Aprelin 6-da etnik Hutu qrupları terrora başladı. Təxminən 100 gün ərzində Hutu milisləri Tutsi əhalisini məhv etmək üçün hücum keçirdilər (Vesperini, 2004; Diamond, 2008).

Soyqırım cinayətinin beynəlxalq hüquqi tərif

1948-ci il dekabrın 9-da BMT "Soyqırım Cinayətinin Qarşısının Alınması və Cəzalandırılması haqqında Konvensiya"nı qəbul etdi. Bu sənəd 1951-ci il yanvarın 12-də qüvvəyə mindi. Beynəlxalq hüquqda ilk dəfə olaraq soyqırım cinayəti tərifləndi. Konvensiyaya qoşulan dövlətlər soyqırımın qarşısını almaq və törədənləri cəzalandırmaq öhdəliyi götürdülər (Schabas, 2000; Cassese, 2009, s. 332–336).

Konvensiyanın 2-ci maddəsi soyqırımı müəyyən edir. Bu tərif bir çox beynəlxalq sənədlərdə öz əksini tapmışdır (United Nations, 1948; Schabas, 2000):

"Soyqırım dedikdə, milli, etnik, irqi və ya dini qrupu tamamilə və ya qismən məhv etmək niyyəti ilə törədilən aşağıdakı hərəkətlərdən hər hansı biri başa düşülür:

- a) Qrupun üzvlərinin öldürülməsi;
- b) Qrupun üzvlərinə ciddi bədən və ya əqli zərər vurulması;
- c) Qrupun tamamilə və ya qismən fiziki məhvinə səbəb olmaq üçün hesablanmış həyat şəraitinin qəsdən qrupa tətbiq edilməsi;
- d) Qrup daxilində doğuşların qarşısını almaq məqsədi daşıyan tədbirlərin görülməsi;
- e) Qrupun uşaqlarının başqa bir qrupa məcburi köçürülməsi" (United Nations, 1948; Konvensiya, 1948).

Bu tərifdə xüsusi niyyət (*dolus specialis*) və qadağan edilmiş əməl kimi iki mühüm element əks olunur (Cassese, 2009, s. 332–336). Xüsusi niyyət soyqırımı digər beynəlxalq cinayətlərdən fərqləndirir. Bu cinayətdə əsas məqsəd müəyyən bir qrupu məhv etməkdir.

Konvensiyanın 3-cü maddəsində cəzalandırılan əməllər sadalanır. Bunlara soyqırım, soyqırma sui-qəsd, birbaşa və açıq təhrik, cəhd və iştirakçılıq daxildir. Bu müddəalar soyqırımın təşkilatı xarakterini göstərir. Konvensiya birbaşa monitoring mexanizmi yaratmır. BMT-nin heç bir komitəsi ölkələrin öhdəliklərinə nəzarət etmir. Üzv dövlətlər dəfələrlə monitoring mexanizminin yaradılmasını təklif etmişlər. 2004-cü ildə BMT Baş Katibi Soyqırımın Qarşısının Alınması üzrə Xüsusi Müşavir vəzifəsini təsis etdi (Gordon, 2017, s. 286; Stanton, 2004).

Soyqırım cinayətinin mühakimə olunması mexanizmləri

Beynəlxalq məhkəmə prosesi uzun çəkir. Buna görə bir çox ölkələr milli məhkəmələr vasitəsilə soyqırımı təqib edirlər. İsrail məhkəmələri 1963-cü ildə Adolf Eyxmanı soyqırında təqsirli bilərək mühakimə etdi. Milli məhkəmələr universal yurisdiksiya prinsipinə əsasən işə baxırlar. Yəni soyqırım cinayəti dünyanın istənilən dövlətinin məhkəməsi tərəfindən mühakimə oluna bilər. 2022-ci il noyabrın 30-da Almaniya Federal Məhkəməsi İŞİD üzvünün hökmünü təsdiq etdi. O, İraqda yezidilərə qarşı soyqırında təqsirləndirilmişdi. Təqsirləndirilən şəxs ömürlük həbs cəzasına məhkum edildi (Xocalı qırğınları, 2022). Bu iş soyqırım cinayətlərinə görə məsuliyyətin universal xarakterini göstərir.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi yaradılmazdan əvvəl xüsusi tribunalar yaradılmışdır. 1993-cü ildə Keçmiş Yuqoslaviya üzrə Tribunal yaradıldı. 2017-ci ildə işini başa çatdırdı. Tribunal 161 nəfərə qarşı işlərə baxdı. Onlardan 90-ı həbs cəzasına məhkum edildi (Gus'kova, 2001, s. 720; Isby, 2003, s. 501). Tribunal 4.650 şahidi dinlədi. Srebrenitsa qırğından sonra qurbanların qohumları "Srebrenitsa anaları" təşkilatını yaratdılar.

2019-cu ildə Niderland Ali Məhkəməsi mühüm qərar verdi. Məhkəmə Niderlandın Bosniyalı kişilərin ölümünə qismən cavabdeh olduğunu bildirdi. Təxminən 350 Bosniyalı kişi BMT sülhməramlılarından qorunma istəyirdi, lakin onlar qorunmadı. Məhkəmə qurbanların qohumlarına kompensasiya ödənilməsinə qərara aldı. Dul qadınlara 15.000 avro, digər qohumlara 10.000 avro təyin edildi. 2023-cü ilin noyabrına qədər 8.661.914,47 avro ödənilmişdi. Lakin bütün qurbanlar bu qərarla əhatə olunmur (Isby, 2003, s. 501). 1994-cü ildə Ruanda üzrə Tribunal yaradıldı. Bu tribunal da işini başa çatdırmışdır. 2010-cu ildə hər iki tribunalın apellyasiya işləri üçün Beynəlxalq Mexanizm yaradıldı (The Rwandan Genocide, 2004). Bu tribunalar beynəlxalq cinayət hüququnun inkişafına böyük töhfə verdi. Onlar soyqırımla bağlı mühüm hüquqi presedentlər yaratdılar.

Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin üstünlüyü ondadır ki, o, dövlətləri də məsuliyyətə cəlb edə bilər. Bosniya və Herseqovina Serbiya və Monteneqroya qarşı iş açdı. Məhkəmə Serbiyanın Srebrenitsada 7000 Bosniyalı müsəlmanın öldürülməsinə icazə verdiyini müəyyən etdi. Bu, Soyqırım Konvensiyasının pozulması idi. Məhkəmə həmçinin Serbiyanın general Mladiçi təhvil vermədiyini qeyd etdi (International Court of Justice, 2007). Bu qərar dövlətlərin beynəlxalq öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşdığını təsdiq edir.

Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi Roma Nizamnaməsi əsasında yaradılmışdır. O, soyqırım, insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri və təcavüz kimi ən ağır beynəlxalq cinayətlərə görə insanları cəzalandırır. Roma Nizamnaməsi 2002-ci il iyulun 1-də qüvvəyə mindi. Dövlətlər ilk dəfə olaraq daimi beynəlxalq məhkəmənin yurisdiksiyasını tanıdılar (Allahverdiyev, 2002; Rome Statute, 1998). Məhkəmənin yurisdiksiyası tamamlayıcı xarakter daşıyır. O, yalnız milli məhkəmələr işə baxa bilmədikdə fəaliyyət göstərir.

Avropa İttifaqı Şurası soyqırım cinayətlərinin təhqiqatında əməkdaşlığı təmin edir. Aİ ölkələri ixtisaslaşmış prokurorlar və istintaqçılar üçün milli əlaqələndirmə nöqtələri yaratmışdır. 2000-ci ildə Vyanada keçirilən I Konqres beynəlxalq cinayət hüququnun inkişafına diqqət yetirdi. İNTERPOL cinayətkarlıqla mübarizədə mühüm rol oynayır. Terrorizm, narkotik, təşkilatlı cinayətkarlıq, soyqırım və girov götürmə kimi cinayətlərə qarşı mübarizə aparır (INTERPOL, 2024).

Soyqırımın psixoloji-siyasi ilkin şərtləri və mərhələləri

Soyqırım üçün ən mühüm risk faktorlarından biri diskriminasiyadır. Bu, dinə, etnik mənsubiyyətə, irqə və ya milli mənşəyə görə ayrı-seçkilikdir. Diskriminasiya müxtəlif formalarda ola bilər. Dövlətlər müəyyən qrupları məcburi şəkildə qeydiyyatla ala bilərlər. Bu qruplar resurslara və imkanlara çıxışda məhdudlaşdırıla bilər. Onlar qərar qəbulu proseslərindən kənarlaşdırıla bilərlər. İstənilən diskriminasiya narahatlıq doğurur. Diskriminasiya olmadıqda isə küskünlüklər soyqırıma səbəb olmur. Hazırda Mərkəzi Afrika Respublikasında, İraqda və Suriyada vəziyyət ağırdır. Silahlı münaqişələr cəmiyyətləri parçalayır. Fərdlər və qruplar yalnız dini inanclarına görə diskriminasiyaya məruz qalırlar. Din ən pis vəhşilikləri əsaslandırmaq üçün istifadə olunur. Münaqişə tərəfləri dini şüarlarla ədavət toxumları səpir. Onlar amansız cinayətlər törədirlər. Zorakılıq aktları və cəzasızlıq cəmiyyətə dağıdıcı təsir göstərir (Dieng, 2016).

Siyasi elmdə mühüm anlayışlardan biri qeyri-insaniləşdirmədir. Bu, insanlıqdan uzaqlaşmadır. Bir qrup digər qrupun insanlığını inkar edir. Həmin qrupun üzvləri heyvanlar, parazitlər, həşəratlar və ya xəstəliklərlə eyniləşdirilir. Bu mərhələdə mətbuatda və radioda nifrət nitqindən istifadə olunur. Gücsüz qrup şəxsiyyətsizləşdirilir. Onlara adlar əvəzinə nömrələr verilir. Nifrət nitqi rəsmi təbliğatı doldurur (Gordon, 2017, s. 286; Stanton, 2004). Soyqırımın mərhələləri nəzəriyyəsinə görə, bu proses 10 mərhələdən ibarətdir. Bunlar təsnifat, simvollaşdırma, diskriminasiya, qeyri-insaniləşdirmə, təşkilatlanma, qütbləşmə, hazırlıq, təqib, məhv etmə və inkardır. Hər mərhələdə erkən müdaxilə soyqırımın qarşısını ala bilər (Stanton, 2004).

İnkara ən yaxşı cavab beynəlxalq tribunal və ya milli məhkəmələr tərəfindən cəzalandırmadır. Bu məhkəmələrdə sübutlar dinlənib bilər. Günahkarlar cəzalandırıla bilər. Tribunalar ən pis qatilləri dayandıra bilməz. Ancaq siyasi iradə varsa, bəziləri məsuliyyətə cəlb edilə bilər. Yerli proseslər də vacibdir. Onlar sağalma və barışma imkanları təmin etməlidir. Ruandanın Gacaca məhkəmə sistemi buna misaldır. Ədalət təhsillə müşayiət olunmalıdır. Məktəblərdə və KİV-də soyqırım faktları, qurbanların əzabları, cinayətkarların motivləri haqqında məlumat verilməlidir (Stanton, 2004).

Azərbaycanın soyqırım cinayəti ilə bağlı milli qanunvericiliyi və beynəlxalq öhdəlikləri

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra BMT-nin üzvü oldu. 1996-cı ildə ölkəmiz Soyqırım Konvensiyasına qoşuldu. Prezident Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanı ilə martın 31-i "Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü" elan edildi. Bu fərman erməni silahlı dəstələri tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımların siyasi-hüquqi qiymətidir.

Azərbaycanın Cinayət Məcəlləsində soyqırıma görə məsuliyyət nəzərdə tutulub. 103-cü maddə "Soyqırım"a, 104-cü maddə isə "Soyqırım törətməyə təhrik"ə həsr edilib (Zahidov, 2012, s. 3; Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, 2000). 103-cü maddəyə görə, soyqırım 10 ildən 20 ilədək və ya ömürlük azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Azərbaycan soyqırımının qarşısının alınması sahəsində beynəlxalq təşkilatlarda fəal iştirak edir. Ölkəmiz BMT İnsan Hüquqları Şurasında, ATƏT-də, Avropa Şurasında yaxından iştirak edir. Azərbaycan Xocalı soyqırımının tanınması üçün geniş beynəlxalq kampaniya aparmışdır.

Nəticə

Tədqiqat göstərir ki, soyqırım anlayışı hüquqi baxımdan dəqiq müəyyən edilmiş cinayət tərkibinə malikdir. Soyqırım xüsusi niyyət və qadağan edilmiş əməllərlə xarakterizə olunur. Bu xüsusiyyətlər

soyqırımı digər kütləvi zorakılıq formalarından fərqləndirir. Soyqırım tarixən müxtəlif dövrlərdə və regionlarda baş vermişdir. Soyqırımın qarşısının alınması üçün beynəlxalq hüquq sistemi inkişaf etmişdir. BMT Konvensiyası, beynəlxalq tribunalar, Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi, Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi və İNTERPOL bu sistemin mühüm elementləridir. Lakin mexanizmlərin effektivliyi üçün dövlətlərin siyasi iradəsi və əməkdaşlığı vacibdir. Soyqırımın psixoloji-siyasi ilkin şərtləri erkən xəbərdarlıq siqnallarıdır. Diskriminasiya, qeyri-insaniləşdirmə, nifrət nitqi bu siqnallara daxildir. Vaxtında müdaxilə soyqırımın qarşısını ala bilər. Soyqırımın mərhələləri nəzəriyyəsi profilaktik fəaliyyət üçün praktiki baza yaradır.

Azərbaycanın milli qanunvericiliyi beynəlxalq standartlara uyğundur. Ölkəmiz BMT Konvensiyasını ratifikasiya etmişdir. Cinayət Məcəlləsində soyqırıma görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Azərbaycanlıların Soyqırımı Gününün təsis edilməsi tarixi ədalətin bərpasıdır.

Ədəbiyyat

- Allahverdiyev, Ə. (2002). *Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin tərkibi, strukturu və yurisdiksiyası*. İnjurya.<https://injurya.az/news/beynelxalq-cinayet-mehkemesinin-terkibi-strukturu-ve-yurisdiksiyasi>
- Aliyev, Z. (2014). *Azərbaycan diasporu beynəlxalq münasibətlərdə*. AVROPA Nəşriyyatı.
- Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. (2000).
- Baumel, J. T. (2001). The concentration camps. In *Encyclopedia of the Holocaust* (pp. 133–135). Yale University Press.
- Cassese, A. (2009). Genocide. In A. Cassese (Ed.), *The Oxford companion to international criminal justice* (pp. 332–336). Oxford University Press.
- Dieng, A. (2016). Protecting vulnerable populations from genocide. *UN Chronicle*, 53(4). <https://www.un.org/en/chronicle/article/protecting-vulnerable-populations-genocide>
- Diamond, J. (2008). *Collapse: How societies choose to fail or succeed* (Chapter 10: "Malthus in Africa: Genocide in Rwanda"). Viking Press.
- Finley, J. (2020). Why scholars and activists increasingly fear a Uyghur genocide in Xinjiang. *Journal of Genocide Research*, 23(3), 348–370. <https://doi.org/10.1080/14623528.2020.184810>
- Gordon, G. S. (2017). *Atrocity speech law: Foundation, fragmentation, fruition*. Oxford University Press.
- Gus'kova, E. Yu. (2001). *History of the Yugoslav crisis (1990–2000)*. Rus. pravo; Rus. nats. fond.
- International Court of Justice. (2024). *History of the Court*. <https://www.icj-cij.org/history>
- İNTERPOL. (2024). *The International Criminal Police Organization*. <https://www.interpol.int/>
- İsby, D. C. (2003). *Balkan battlegrounds: A military history of the Yugoslav conflict, 1990–1995* (Vol. 1). Diane Publishing Company.
- Konvensiya o preduprezhdenii prestupleniya genotsida i nakazanii za nego. (1948). *United Nations*. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml
- Schabas, W. (2000). *Genocide in international law: The crimes of crimes*. Cambridge University Press.
- Schabas, W. A. (2000). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Paris, 9 December 1948)*. United Nations Audiovisual Library of International Law. <http://legal.un.org/avl/ha/cppcg/cppcg.html>
- Selth, A. (2003). *Burma's Muslims: Terrorists or terrorised?* Strategic and Defence Studies Centre, Australian National University.
- Smith, H. W. (2008). *The continuities of German history: Nation, religion, and race across the long nineteenth century*. Cambridge University Press.
- Stanton, G. (2004). *10 stages of genocide*. Enlight NGO. <https://enlightngo.org/language/ru/post/15964>
- The Rwandan Genocide. (2004). *The Rwandan Genocide*. Genocide Education Project. <https://genocideeducation.org/resources/modern-era-genocides/>

- United Nations. (1948). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Paris, 9 December 1948). https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf
- Vesperini, H. (2004, April 6). No consensus on genocide death toll. *Africa*. Agence France-Presse. Xocalı qırğınları ilə bağlı daha bir nəfər təqsirləndirilir. (2022). *BBC News Azerbaijani*. <https://www.bbc.com/azeri/articles/c9xrdw0n6gko>
- Zahidov, B. (2012, February 26). The Khojaly tragedy should be recognized as genocide in the world according to international law principles. *Azerbaijan Newspaper*, p. 3.